

Inleiding van de Vice-President van de Raad van State op de Conferentie betreffende de mogelijkheden die er voor het parlement zijn om zijn betrokkenheid bij Europese wet- en regelgeving te versterken. [28-9-2007]

Inleiding

Allereerst feliciteer ik de Tweede Kamer met het houden van deze conferentie en met de aanleiding tot deze conferentie, de aanvaarding van de motie Ten Broeke c.s. waarin de Kamer het presidium en de voorzitters van de Gemengde Commissie Subsidiariteit en de Vaste Kamercommissie voor Europese Zaken verzoekt om - kort gezegd - voorstellen te ontwikkelen om de werkwijze van het parlement zodanig in te richten dat die beter is ingespeeld op de eisen die Europa stelt.

Mijn positieve opstelling zal geen verwondering wekken bij degene die de Raad (van State) de afgelopen jaren gevolgd heeft en zijn adviezen en jaarverslagen heeft gelezen. In het jaarverslag over 2002 werd er (opnieuw) op gewezen dat het zogenaamde Europese democratisch deficit voor een deel een nationaal democratisch deficit is en dat de voortgaande Europese integratie niet mag leiden tot minder, maar dwingt tot méér bemoeienis van het nationale parlement. Europa is feitelijk weliswaar binnenland geworden, maar mentaal voor de meeste (Haagse) politici buitenland gebleven. In het jaarverslag over 2004 werd deze boodschap aangescherpt. Nationale wetgevers, bestuurders en rechters zijn niet alleen consumenten van het Europees recht, maar zij zijn ook "co-actors" in de ontwikkeling van het Europese recht. Zij spelen naast de instellingen van de Unie een eigen rol bij de bepaling van de inhoud van die wetgeving, een rol die ook van wezenlijke betekenis is voor de legitimatie ervan. Geconstateerd werd dat waar bestuur en rechter erin slagen deze bijdrage adequaat te leveren, het de Kamer moeite kostte om haar rol tijdig te vervullen. De gevolgen daarvan blijken in de praktijk pas bij de implementatie, maar dan is het te laat en voelt de Kamer zich klemgezet. Voorbeelden daarvan te over; ik noem de kaderrichtlijn luchtkwaliteit, de kaderrichtlijn water, de dienstenrichtlijn, de habitatrichtlijn en de IPPC-richtlijn. Wat let de Kamer, vroeg de Raad zich drie jaar geleden af, om belangrijke ontwerp richtlijnen in procedure te nemen als waren het wetsvoorstellen? (Een voorstel dat ook in het rapport "Parlement aan zet" voorkomt). In het advies van 15 september 2005 over de gevolgen van de Europese arrangementen voor de positie en het functioneren van de nationale staatsinstellingen heeft de Raad een aantal praktische handvatten gegeven voor regering en parlement. Het advies is opgenomen in de reader.

Volgens de uitnodigingsbrief gaat mijn inleiding over de instrumenten die aan het parlement ter beschikking staan om zijn betrokkenheid te versterken bij het Europese wet- en regelgevingsproces. Degenen die mij kennen, weten dat ik mij niet zo gemakkelijk laat instrumentaliseren. Procedures en werkwijzen zijn voor een goed functioneren van een parlement belangrijk. Het probleem is dat de ratio van die procedures en werkwijzen vaak niet meer wordt gekend. Maar hun effectiviteit hangt niet alleen van die kennis af maar ook af van de context waarin ze worden ingezet.

Ik zal dus wel over de instrumenten spreken, maar alleen nadat ik die bredere context heb geanalyseerd. Dan gaat het om het functioneren van de Kamer in het algemeen en de bijzondere aspecten die daaraan zijn verbonden bij het functioneren in Europa. Het een kan niet los worden gezien van het ander.

De leden van de Eerste Kamer zullen mij, naar ik hoop, niet kwalijk nemen dat ik mijn inleiding in het bijzonder heb toegespitst op de Tweede Kamer, alleen al de beperkte tijd dwingt mij daartoe. Overigens zou er het nodige te zeggen zijn over de onderlinge verhouding en de taakverdeling tussen de beide Kamers. Is het zo vanzelfsprekend dat bijvoorbeeld bij de subsidiariteitstoets beide Kamers gelijktijdig min of meer hetzelfde

doen? Wat blijft er dan over van de complementariteit?

De context voor een beter functioneren van de Kamer in het kader van Europa

Afhankelijkheid van het bestuur en de media

De verhoudingen binnen de Nederlandse overheid zijn in de afgelopen decennia ingrijpend veranderd. Deze veranderingen kunnen worden gekarakteriseerd als een "terug-tred" van politieke instellingen en politieke ambtsdragers ten gunste van (semi-) publieke (ambtelijke) diensten (Ik noem twee slagwoorden: ontzuiling en vervagen van politieke ideologieën). De politieke partijen verloren zowel hun (vaste) achterban - hun maatschappelijke binding - als hun inhoudelijk kompas.

Ten gevolge van deze "terug-tred" van de politiek verschoof het zwaartepunt binnen de overheid naar het bestuur (in Nederland toch altijd al dominant aanwezig) en daarbinnen naar de ambtelijke diensten. "Bedrijfsmatig werken" werd de leidraad. Daarbij werd onvoldoende beseft dat bedrijfsmatig werken in inhoudelijk opzicht geen richting geeft. Het zegt immers niets over bijvoorbeeld de aanpak van de integratieproblematiek of over de koers die Europa moet varen. De bureaucratie werd tot de kern van de overheid waarvan wetgever en bestuur (waarvan de bureaucratie vroeger deel uitmaakte) afhankelijk raakten.

De Kamer is nog meer op het bestuur georiënteerd geraakt. Naast medewetgever en controleur op het gevoerde beleid werd zij ook medebestuurder.

Waar de ideologische grenzen niet scherp meer langs politieke partijlijnen kunnen worden getrokken, kunnen maatschappelijke problemen ook niet meer langs de partijpolitieke meetlat worden afgemeten. Niet alleen de kiezers zweven, maar ook de partijen. Voor politici is de zekerheid van het eigen politieke bestaan verdwenen. Hun afbreukrisico is groot, hun toekomst ongewis. Behalve de inhoud is steeds ook het image bepalend voor de duur van het politieke leven. De afhankelijkheid van het publieke optreden en dus van de media groeit. Er ontstaat een "dramademocratie" (Elchardus), waarin de politicus moet reageren op de door de media vooronderstelde opvattingen van de kiezer. Rust om na te denken over de problemen die zich aandienen en hun oplossingen, wordt door de media zelden gegund en door de politici vaak niet genomen.

De grote doorloopsnelheid onder kamerleden brengt mee een vermindering van het collectief geheugen, van het gevoel voor de trias politica (daarom de conferentie "Stoelendansen met de macht" van januari 2006) en een verminderd zicht op de complexe werkelijkheid. Ook dat draagt bij aan de afhankelijkheid.

Voor haar rol als medewetgever is de Kamer in sterke mate gebonden aan de agenda van het bestuur en voor haar rol als controleur aan die van de media.

Deze afhankelijkheid geldt ook voor Europa.

Het proces van Europese wetgeving: lange duur, complexiteit en de wenselijkheid van invloed in een zo vroeg mogelijk stadium.

In het onlangs verschenen buitengewoon interessante rapport van de Franse Conseil d'État dat handelt over het door Frankrijk te ontwikkelen beleid om zijn invloed in de Europese Unie te versterken, wordt de Europese rechtsorde gekarakteriseerd als "complex" maar "open" voor beïnvloeding. De voorbereiding van Europese wetgeving is complex omdat zij geschiedt in een ingewikkeld interactief netwerk van vele acteurs, ministers, ambtenaren, decentrale overheden, maar ook maatschappelijke organisaties, belangengroepen, lobbyisten, bedrijven, think tanks etc. (Voor de kenmerken van het Europees besluitvormingsproces verwijs ik ook naar het advies van september 2005). Het proces is echter open voor beïnvloeding, in het bijzonder voor degenen die het spel goed weten te

spelen, waarbij het gunstigste moment van beïnvloeding ligt op een zo vroeg mogelijk tijdstip in het traject van beleidsontwikkeling, in ieder geval in de fase van de groenboeken, de witboeken en de mededelingen.

Met deze complexiteit en openheid hangt de lange duur van de Europese wetgevingsprojecten samen.

Het behoeft geen betoog dat dit complexe, open en langdurige systeem van wetgeving, problemen oplevert voor een Kamer die afwacht op wat het bestuur aanreikt, gericht is op media waarvoor Brussel nog steeds een ver buitenland lijkt te zijn en met leden die maar een korte tijd gegund wordt om zich te profileren.

Instrumenten, gezien in het licht van die context

Constitutionele kant van een grotere invloed van de Kamer op het Europees beleid.

In de brief van het presidium over de uitvoering van de motie Ten Broeke c.s wordt onder meer gesteld dat indien de Kamer probeert het optreden van de nationale regeringsvertegenwoordiger in de raad van ministers vooraf te beïnvloeden, de regering zich vaak beroept op het adagium: "de regering regeert en de Kamer controleert".

Het is terecht dat het presidium aandacht hiervoor vraagt. Het adagium is ook in zijn algemeenheid juist. Het feit echter dat de Europese regelgeving vaak rechtstreekse werking heeft of bij haar omzetting in nationale wetgeving de Kamer doorgaans weinig of geen ruimte meer laat tot het maken van een eigen afweging, brengt met zich mee dat niet zonder meer kan worden teruggevallen op de voor de nationale wetgeving gebruikelijke benadering als model voor de betrokkenheid van het parlement bij Europese wetgeving. Anders dan bij normale onderhandelingen over internationale verdragen, werkt het onderhandelingsresultaat immers als "wet", Ratificatie achteraf door de Staten-Generaal is niet aan de orde. Het gaat in wezen om "wetgevingsonderhandelingen" en niet om verdragsonderhandelingen.

Dit betekent dat de co-actorsrol van de Kamer bij de totstandkoming van Europese wetgeving, niet anders geëffectueerd kan worden dan via controle op de regering, niet alleen via de gebruikelijke controle achteraf, maar ook via controle vooraf op het door de regering in die "wetgevingsonderhandelingen" voorgenomen beleid. Meebesturen dus. Ik denk dat het onderscheid medewetgever, controleur, medebestuurder voor de rol van de Kamer in het Europese beleid minder relevant is.

Het gaat om de verschillende fasen in het totale (wetgevings-)proces dat in Brussel begint en eindigt in het Nederlandse Staatsblad. Het gaat om het vinden van evenwichtige, werkbare verhoudingen tussen regering en Staten-Generaal, in de verschillende fasen van dat proces. (Zie voor verbindingschakels in verschillende fasen pagina 5 van het advies van september 2005).

Voor mij is het de vraag of een formeel mandaat, door de Kamer te verlenen aan de regering, zoals gesuggereerd lijkt te worden in de motie Ten Broeke c.s. in die evenwichtsverhoudingen past en - ook voor de Kamer zelf - werkbaar is. De onderschikking die eigen is aan een mandaatverhouding is niet verenigbaar met de grondwettelijke positie van de regering en de verhouding tussen regering en Kamer. De regering is immers niet ondergeschikt aan de Kamer, óók niet in Europa.

Vruchtbaarder lijkt me bijvoorbeeld dat de Kamer in een bepaalde zaak tijdig een aantal punten selecteert waarop zij de resultaten die Nederland (>regering) in Brussel boekt zal beoordelen. Een van die punten zal steeds moeten zijn de aansluiting van de voorstellen op en de gevolgen ervan voor de Nederlandse rechtsorde. Daarmee wordt de Nederlandse wetgever immers bij de implementatie geconfronteerd en dan is het te laat.

De controle door de Kamer op het beleid van de regering in Europa moet een tweeledig doel hebben: verhoging van de legitimiteit van de Europese wetgeving en versterking

van de Nederlandse inbreng in het proces van totstandkoming daarvan.

Als het referendum van 1 juni 2005 iets heeft aangetoond, dan is het wel dat de binding tussen de Europese Unie en de burger niet goed functioneert. Het vertrouwen van de burger in het Europese project is kennelijk niet automatisch zo groot als in het verleden werd voorondersteld. Het parlement moet ervoor zorgen dat de inbreng van burgers in het Europese besluitvormingsproces gestalte wordt gegeven en dat die inbreng vanaf het begin van het onderhandelingsproces (en dus niet alleen in de eindfase) aandacht krijgt.

Legitimiteit wordt alleen verkregen als Europa wordt *gepolitiseerd*. Dat woord heb ik gemist in bijvoorbeeld "Parlement aan zet". Politisering strijdt met de gewoonte (en in zekere zin de noodzaak) buitenlandsbeleid te depolitiseren (over het buitenlandsbeleid plachten we het eens te zijn) en met de depolitisering van netelige kwesties in het binnenlandsbeleid. Depolitisering was dan ook kenmerkend voor de inbreng van ons land in Europa.

Grotere en tijdige betrokkenheid van het parlement kan de regering dwingen reeds vanaf het begin van de onderhandelingen politiek leiding te geven aan het ambtenarenapparaat. In zijn advies van september 2005 heeft de Raad dan ook een pleidooi gehouden voor versterking van de politieke regie door ministers en ministerraad (ook ten behoeve van een Europeanisering van het loopbaanbeleid van ambtenaren) en versterking van de politieke controle van het parlement op het Europees besluitvormingsproces.

Een grotere betrokkenheid van het parlement bij de Europese wetgeving kan de stem van ons land in de onderhandelingen versterken. De relatief grote invloed van het land als Finland en Denemarken kan mede verklaard worden door de actieve rol die het parlement in die landen speelt. (Delors noemde het Folketing eens "het dertiende lid van de Europese gemeenschap").

De aandacht van het parlement zou gericht moeten zijn op een versterking van de politieke regie en de politieke controle vanaf een zo vroeg mogelijk stadium van totstandkoming van de Europese wet- en regelgeving. Het parlement moet niet pas in actie komen als de geannoteerde agenda's van de raad van ministers of de Europese Raad worden behandeld. Het jaarlijkse wetgevingsprogramma van de Commissie moet een aanknopingspunt zijn evenals de groenboeken, witboeken of mededelingen van de Commissie. Dergelijke documenten moeten niet langer als een voldongen feit worden beschouwd.

Om tot vroegtijdige actie in staat te zijn moet het parlement zijn informatievoorziening over Europa pro-actief organiseren en niet langer alleen afhankelijk zijn van de - gedepoliteerde - informatie die de regering aanlevert in de BNC fiches en van de toezending van dito regeringsstandpunten, die bovendien stevast te laat komen om nog tot een betekenisvolle discussie met de regering te komen. Waarom wordt bijvoorbeeld in "Parlement aan zet" aanbevolen de regering jaarlijks om een appreciatie te verzoeken over het wetsprogramma (van de Commissie)? Die appreciatie kunnen de fracties en vervolgens de Kamer toch ook zelf geven? Eigen informatievoorziening behoeft tegenwoordig geen enkel probleem meer te zijn. Het parlement kan zich zelf zeer wel informeren via het Publicatieblad, de internetsites van Europa, de eigen vertegenwoordiging bij het Europees Parlement en de Nederlandse leden van dat parlement.

Europa kan ook niet (langer) een zaak zijn van alleen de commissies voor Europese Zaken en de Gemengde Commissie subsidiariteit, maar van alle Vaste Kamercommissies. Europa is immers binnenland.

In de fracties en in de commissies moeten de informatie over Europa en de politieke implicaties daarvan een vast agendapunt zijn en moeten (voorgenomen) Europese regelge-

ving en Europees beleid systematisch geagendeerd worden.

Vervolgens moeten de fracties en de commissies politieke prioriteiten stellen en moeten per fractie politiek inhoudelijke standpunten worden voorbereid ten behoeve van een behandeling, bijvoorbeeld in een AO met de regering.

Ten behoeve van de voorbereiding van de politieke standpunten kan het nuttig zijn om per dossier een rapporteur aan te wijzen die alle aspecten van een onderwerp in kaart brengt, zoals dat bijvoorbeeld ook gebeurt in het Franse en Europese parlement. Ook de informatie over de werkwijzen elders behoeft geen probleem meer te zijn (Cosac).

Meer in het algemeen zou het goed zijn na te gaan wat elders blijkt te werken en wat dat voor resultaat in Brussel oplevert. Is het waar dat de subsidiariteitstoets tot nu toe in Brussel (bij de Commissie) alleen tot een herhaling van zetten leidt en dat vroegtijdige beïnvloeding van het eigen regeringsstandpunt meer effect in Brussel oplevert? En als dat zo is wat betekent dat dan voor de onderlinge afstemming tussen de parlementen?

De fracties en de politieke partijen spelen in de politisering van het Europese beleid de hoofdrol.

De fracties moeten de politiek belangrijke onderwerpen kiezen en de informatie aan het parlement moet gepolitiseerd worden door de partijen en de fracties. De fracties moeten hun interne organisatie afstemmen op die informatievoorziening en beoordeling.

Dit hoeft niet per definitie een uitbreiding van de ondersteuning van de fracties te impliceren. Politisering/politieke prioriteiten stellen is zelden de uitkomst van verambtelijking of van procedures alleen. In dat verband zijn mij 2 dingen opgevallen. Allereerst dat - ben ik goed geïnformeerd - de adviseurs die aan de Kamercommissies zijn of worden toegevoegd van ambtelijk BZ afkomstig zijn en niet vanuit bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties die veel met Europa te maken hebben. Ten tweede de discrepantie tussen de uitwerking van de ambtelijke ondersteuning van de commissies (organogram e.d.) en het uiterst kleine percentage Tweede Kamerleden ($\pm 8\%$) dat zich vandaag op deze conferentie voor en door de Kamer heeft ingeschreven. In "Parlement aan zet" las ik: Gezien het grote belang van Europese besluitvorming op de nationale rechtsorde moet de Kamer een inhaalslag maken om haar betrokkenheid te vergroten. Belangrijke voorwaarde daarvoor is uitbreiding en professionalisering van de ondersteuning van de Kamer etc. Ik zou het willen geloven. Maar weet té goed dat altijd als de politieke besluitvorming of het functioneren van politieke instellingen gebreken vertoont uitbreiding van het aantal ambtenaren als oplossing wordt aangedragen. Meer van hetzelfde. Dat geldt ook voor de Kamer. Weinig overheidsorganisaties in Den Haag groeiden de laatste jaren zo hard. Als u het nu eens zou omdraaien.

Als nu eens elk lid van een fractie (en haar/zijn medewerker) steeds óók een Europese paragraaf zou hebben en de ontwikkelingen op bijvoorbeeld een of twee onderwerpen die aandacht behoeven en publiciteit verdienen volgt.

Daarnaast moeten de fracties hun standpunten afstemmen met hun geestverwanten in het Europees parlement en zo mogelijk met geestverwanten in de parlementen van andere landen. De elektronische mogelijkheden zijn er (voorbeeld: Europese Vereniging, Forum).

De Europese regelingen moeten consequent reeds in het beginstadium van voorbereiding tijdens hoorzittingen getoetst worden op subsidiariteit. Hierdoor kan voorkómen worden dat op Europees niveau regelingen worden aangenomen met betrekking tot publieke belangen die beter op nationaal niveau of in samenwerking met maatschappelijke organisaties behartigd kunnen worden. Wat wordt overigens onder subsidiariteit verstaan? Maar co-acterschap, het medespeler zijn in het Europese besluitvormingsproces, gaat verder dan de toets op subsidiariteit en proportionaliteit, het bewaken van de "eigen nationale ruimte", het vormen van een hindermacht. Dan verlies je te vaak. Daarbij komt dat de wijze waarop de subsidiariteit wordt getoetst al vlug tot depolitisering leidt.

Op politieke gronden geselecteerde ontwerprichtlijnen, verordeningen en kaderbesluiten van Europese wetgeving zouden behandeld moeten worden als nationale wetsvoorstellen, zoveel mogelijk met gebruikmaking van onderdelen van de normale wetgevingsprocedure, zoals het AO en het voorlopig verslag. Uiteraard is het niet mogelijk amendementen aan te brengen, maar via het instrument van de "amenderende" motie kan de Kamer wel degelijk invloed uitoefenen op het door de regering te volgen beleid en punten aangeven waarop zij de regering na afloop van de onderhandelingen zal wensen af te rekenen.

Het parlement zou er vooral voor moeten zorgen dat in de loop van het proces, dus eveneens vanaf een zo vroeg mogelijk stadium, de inbreng van burgers en maatschappelijke organisaties in het Europese besluitvormingsproces gestalte wordt gegeven door over belangrijke Brusselse onderwerpen tijdig hoorzittingen te organiseren, zoals dat ook bij nationale onderwerpen gebeurt. Talloze (grote) maatschappelijke organisaties weten thans wel de weg naar "Brussel" te vinden, maar spelen een marginale rol bij de nationale voorbereiding van Nederlandse standpunten. Bij de departementale voorbereiding worden ze niet of nauwelijks gehoord.

Dat werkt de "verstatelijking" van Europa in de hand. Met depolitisering het middel om elke politieke belangstelling te doden.

Hoe vinden overbelaste Kamerleden de tijd voor het aanpakken van deze nieuwe taak?

Een adequate invulling van de rol van co-actor voor Europese wetgeving door Kamerleden vraagt tijd, tijd die er nu vanwege de overladen agenda's niet is.

Die tijd zal naar mijn mening gevonden moeten worden door prioriteitsstelling en organisatie van het werk. Niet alles tegelijk. Ook hier geldt: groot denken, klein doen.

In zijn lezing op de staatsrechtconferentie van vorig jaar heeft Joop van den Berg naar mijn mening op overtuigende wijze duidelijk gemaakt dat veel van het huidig activisme van Kamerleden een gebrekkige effectiviteit heeft en dat het uit dien hoofde verstandig zou zijn dat activisme te temperen. Het parlement behoeft daardoor niet te worden weggetrokken uit de arena (en bij de media vandaan), maar het moet in zijn woorden "wel worden bevrijd van de brei aan stukken, waaruit niet alleen de Kamer geen wijs meer wordt, maar te minder degenen die het parlement pretendeert te vertegenwoordigen". Ik heb wel eens gesuggereerd dat de Kamer na één/twee jaar eens zou nagaan wat (achteraf) het belang en het effect blijkt te zijn geweest van interventies die veel tijd/aandacht hebben gekost.

Het zou ook zeker helpen als partijen in hun selectie van kandidaat-kamerleden minder zouden letten op "vernieuwing" en meer op ervaring en parlementair geheugen.

Om haar rol van co-actor voor Europese wetgeving goed te vervullen zal de Kamer allereerst politieke prioriteiten moeten stellen. Dat geldt in het algemeen, maar ook in Europa. In het verleden heeft men op het geschikte moment belangrijke onderwerpen laten liggen, waarvoor we in sommige gevallen nu nog een hoge rekening betalen. Ik heb er een paar zojuist genoemd: water- en luchtkwaliteit, de dienstenrichtlijn. En we moeten niet denken dat het daarbij zal blijven, want Europa gaat verder en dieper. Denk aan de "diensten van algemeen economisch belang. (Weten we overigens wat daaronder in Frankrijk wordt verstaan en bedoelen wij op grond van onze traditie hetzelfde?", het groenboek hypothecair krediet, de pensioenen waarover de eerste beleidsstukken eraan komen, en de justitiële en politieke samenwerking die ingevolge het akkoord over het wijzigingsverdrag sterker naar voren zal komen.

De belangen bij deze onderwerpen zijn levensgroot en de politieke visies lopen sterk uiteen. Politisering is daarom noodzakelijk.

Is de reden dat de media zo weinig aandacht aan datgene besteden wat in Brussel op het vuur staat trouwens niet ook daaruit te verklaren dat onderwerpen zoals deze in de beslissende fase, en die ligt in Europa voor een belangrijk deel reeds in het begin van het traject en niet zozeer aan het eind zoals bij ons, gedepolitiseerd zijn?

Zou politisering in die beginfase de discussie daarover ook niet aantrekkelijker maken voor de media en Kamerleden en fracties niet de gelegenheid geven zich te profileren?

Politisering van Europa ziet op twee doelen: hoe zorg ik ervoor dat de Europese wetgeving zoveel mogelijk beantwoordt aan mijn inzichten als Kamerlid, én, hoe zorg ik ervoor dat Europa afblijft van onderwerpen die naar mijn mening op nationaal niveau geregeld moeten (blijven) worden. Het eerste is naar mijn mening belangrijker dan het tweede omdat zelfs ten aanzien van hetgeen (overwegend) nationaal moet blijven vaak ook Europese (minimum) afspraken niet gemist kunnen worden. (Denk aan belastingen/sociale zekerheid).

Tegenwicht moet worden gegeven tegen de eigen dynamiek van Brussel. Maar dat kun je alleen doen als je je eigen politieke opvattingen kent en weet wat aan ons land eigen is. Of in de woorden van het advies van de Raad van september 2005 herhaald in het advies van enkele weken geleden: "Een visie op de Europese samenwerking en de plaats van Nederland daarin valt vanwege de onderlinge vervlochtenheid van de Europese en Nederlandse institutionele arrangementen niet te scheiden van een visie op de Nederlandse democratische rechtsstaat. Een visie op de EU vergt een visie op de nationale staat en zijn toekomst".

Stellingen bij de inleiding van de Vice-President van de Raad van State op de conferentie Versterking betrokkenheid Kamer bij Europese wet- en regelgeving

1. Het Europese wetgevingsproces begint in Brussel en eindigt in het Nederlandse Staatsblad.
2. Om haar taak als medewetgever in Europa naar behoren te kunnen vervullen moet de Kamer zich bij het bepalen van haar agenda vrijer opstellen, zowel tegenover het bestuur als tegenover de media.
3. De Kamer moet zich richten op *politisering* van de Europese agenda in een vroeg stadium van voorbereiding van Europese wetgeving. De fracties en de vaste kamercommissies moeten daarin het voortouw nemen.
4. In het belang van de legitimiteit van de Europese wetgeving en de versterking van de Nederlandse inbreng in de totstandkoming daarvan, moet de Kamer er voor zorgen dat een effectieve inbreng van burgers en maatschappelijke organisaties in de nationale besluitvorming over Europese wetgeving vanaf een vroeg moment in het wetgevingsproces gegarandeerd is.
5. Er is geen enkele reden waarom de Kamer Europese concept-wetgeving niet zou behandelen als nationale wetgeving.

++++